

A Nemzetközi Nevelésügyi Konferencia ajánlásai

- 1970: A lemorzsolódások csökkentése és a hatékonyság növelése
1971: A tanulók társadalmi háttere és iskolai teljesítményük közötti összefüggése
1973: A középfokú oktatás és az elhelyezkedés közötti kapcsolat
1975: A tanárok megváltozott szerepe és ennek hatása a tanárképzésére
1977: A pedagógiai információ nemzeti, regionális és nemzetközi vonatkozásai

A Nemzetközi Nevelésügyi Iroda igazgatói tisztségét a következők töltötték be: 1925-től 1929-ig Pierre Bovet (*Adolphe Ferrière* és *Elisabeth Rotten* társaságában); 1929-től 1969-ig Jean Piaget (*Pedro Rosellóval*); 1970-től 1977-ig Leo Fernig, 1977 óta B. Chandler.

Kovácsné Szabó Márta

PEDAGÓGUSKÉPZÉS A NÉMET SZÖVETSÉGI KÖZTÁRSASÁGBAN

1978-tól kezdve a „*Hochschulrahmengesetz*” alapján szervezik át a Német Szövetségi Köztársaságban a pedagógusképzést is. Bár ez csak „keret”-törvény, amelynek az egyes tagköztársaságok parlamentjei adnak részletes és konkrét tartalmat, az az irányelv világosan érvényesül benne, hogy a pedagógusképzést egységesíteni kell. A különböző iskola-tagozatokban oktató pedagógusokat ugyanis egyrészt pedagógiai főiskolákon, másrészt az egyetemeken képezték átfedő képzéssel:

Prima Stufe: I–IV. osztály	} pedagógiai főiskolák
Secundar Stufe I.: V–X. osztály	
Secundar Stufe II.: XI–XIII. osztály	

(A „prima Stufe”-t alsó tagozatnak, a „Secundar Stufe I.”-t felső tagozatnak említjük a továbbiakban.)

A főiskolákon jobb szakmethodikai megalapozás volt, az egyetemeken pedig magasabb szintű szakképzés folyt. Így az egyetemeken eddig jobbára csak a szaktudományi képzésre helyezték a hangsúlyt, és igen alacsony szintű, illetőleg nagyon kis terjedelmű volt a didaktikai, módszertani és pszichológiai oktatás. Ezen kívántak az új kerettörvény nyomán változtatni.

Az alsó és felső tagozaton való tanítás jogának feltételei a Német Szövetségi Köztársaságban a következők:

1. Az előírt tanulmányok elvégzése (minimum három év, helyenként négy év)
2. az első (elméleti) államvizsga letétele;
3. tanító-gyakornokként való alkalmazásban eltöltött másfél-kétéves munkaviszony (tagállamonként változik),
4. a második (gyakorlati) államvizsga letétele.

Az előírt tanulmányok

A jelöltnek legalább hat szemeszteren keresztül kell egy pedagógiai főiskolán vagy egyetemen tanulnia a következőket:

- a) az ún. „*alaptárgyakat*” vagyis pedagógiát, pszichológiát, filozófiát, szociológiát és a „politikai tudományokat”,
- b) a „*választott szaktárgyakat*”,
- c) részt kell venniük az általuk választott tagozatnak megfelelő speciális foglalkozásokon.

A jelölt bármelyik tagozaton is fog tanítani, akár alsó, akár felsőtagozaton, tanulmányait (és későbbi munkájukat) azonos értékűnek és egyenrangúnak kell tekinteni.

A tanulmányok idején öthetes kötelező iskolai gyakorlaton vesznek részt a jelöltek, ezen kívül még egy négy hetes gyakorlaton való részvételt is igazolniuk kell, amely neveléstudományi, szaktudományi vagy művészeti és szakdidaktikai elméleti tanulmányaikhoz ad tapasztalati bázist.

A hallgatók a három tanév alatt az *előadásokon* és a *gyakorlatokon* részletesen megismerkednek a tanítási órán és az iskolai miliőben megfigyelhető csoport-dinamikai kölcsönhatásokkal és erőviszonyokkal, valamint az élet különböző területein lehetséges konfliktushelyzetekkel és a megoldási stratégiákkal. Ezzel kapcsolatban azt tapasztaltam, hogy az egyes intézményekben azt a módszert oktatták alaposan és részletesebben, amely terápiás ismerettel az oktató rendelkezett. A bármely élethelyzetben bekövetkező konfliktusok megoldási készségét fejlesztő különböző módszerek közül a beszédterápiát, az aktivációsterápiát, a játékkerápiát, magatartásterápiát, a klinikus terápiát, csoportterápiát, az autogén-traininget, illetőleg ezek kombinációit tanulhatják meg a célból, hogy minél kiegyensúlyozottabb emberré váljanak. A különböző terápiás módszereket az egyetemeken speciális terápiás módszertani központok oktatják és szervezik. Minden módszernek más-más módszertani központja van, és az egyetem megfelelő tanszékén szinte minden oktató más-más, de valamelyik terápiás végzettséggel rendelkezik. Gyakori és elfogadott jelenség a „hallgató-csere”, például 1–2 szemeszterre átmehet arra az egyetemre tanulni, ahol olyan módszertani képzés van, amit szeretne elsajátítani, de ott nem oktatják, ahol lakik, vagy ahová beiratkozott.

Az általam meglátogatott egyetemek és főiskolák vizsgatárgyait, szemináriumait és gyakorlatait áttanulmányozva a következő érdekes, vagy fontosnak tűnő tantárgyakat találtam:

A *pedagógia* területéről: Terápiás iskola- és oktatáskonceptiók. A magatartáspedagógia terápiás iskolakonceptiója; Pedagógiai diagnosztika és esetelemzések; Az iskolapedagógia válogatott problémái; Az alsótagozat-pedagógia válogatott problémái; A pedagógiai gondolkodás alapjai; A nevelés módszerei; Szocialista nevelésmódotok; Makarenko; A humor, öröm és tréfa a nevelésben; A hétköznapi tudat didaktikai problémái; Kommunikatív didaktika; A tanító-szerep didaktikai problémái; Az általános didaktika és a szakdidaktikák válogatott problémái; Médiadidaktika; Didaktikai játékok; A korrepetálás és gyakorlás didaktikája; Az animatív didaktika iskolán kívül területen és az iskolában; A heurisztikus tanulás; Megzavart tanulási folyamatok; A bizonyítvány pedagógiai problémái; Az oktatás hatékonysága flexibilis tanítási stratégiákkal; A programozott oktatás alkalmazása; A didaktika problémái a Szovjetunióban; Tanítási és tanulási módszerek; Az oktatási folyamat; A tanuló-orientált oktatás tanulásméleti elemzése; Oktatástudomány: a tanítási óra elmélete; Curriculum evaluatio; Offenzív ifjúságvédelem; A gyermek szabad idejének megszervezése, játékok a szabadban; A szülőképzés elmélete és gyakorlata; Empirikus vizsgálatok tervezése és kivitelezése stb.

Pszichológiai tanulmányaik során a következő tárgykörökkel foglalkozhatnak: Általános lélektan; A tanítói hivatás; Bevezetés az összehasonlító hivatáspedagógiába; A tanító feladatai és önmegismerése; A rossztanuló; a gyermek-szerep; A tanítószerep, nevelési stílusok; Az individuális pszichológiai „csoport”; A tanító-tréning elmélete (Magatartástréning); Interakciók csoportokban; Tanuláspszichológiai feltételek és problémák a felnőttképzésben; Magatartásterápiái alapismeretek, gyermek magatartászavarok kezelése; Kommunikációs tréning tanítóknak; A beszéd és interakció a tanítási órán; Szülő-gyermek interakció elemzések; A nő szerepe a mai társadalomban; Kommunikációs konfliktusok és interakciókonfliktusok feldolgozásának módszerei; Beszédterápia vezetése és gyermekcentrikus oktatás; Konfliktus esetek megbeszélése és elemzése a mindennapi pedagógiai gyakorlatból; Csoportfolyamatok pedagógiai-pszichológiai elemzése; Konfliktusos nevelés; Az iskola mint konfliktusmező, a konfliktusok megoldása; Iskolapszichológia és képzési tanácsadás; Autogén-training pedagógusoknak és hallgatóknak; Pszichológia és nevelés; Játékkerápia; A tanítási óra pszichológiája tanulásterápiái aspektusból; Diagnosztika az iskolában; Tanulás- és magatartászavarok az általános iskola alsó tagozatában; Problematikus gyermekek az osztályban; Beszéd és nevelés, beszédhibák; Bevezetés a beszédpszichológiába; A nevelési tanácsadás elméletei; Projektív tesztmódszerek; A pszichológiai megfigyelés módszerei; Az agresszió pszichológiája; A mesék pszichológiája; Személyiségfejlesztés; Fejlődés és tanulás; Bevezetés a pszichológiába tanítóknak és tanácsadóknak; A tanulás motiválása; Tanulásmódotok, tanuláspszichológia; A verbális tanulás; Az általános iskolai oktatás-tanulás és az instrukció-pszichológiai aspektusa; Az oktatási folyamat szerkezete, leírása és elemzése; Teljesítménymotivációk és nevelési modellek; A tanítási óra klímája és a teljesítmény; A gondolkodási és tanulási folyamatok elemzése és jelentősége a tanítási órán; Képesség- és tudáskülönbségek a tanulóknál; Az elvárások és hatása a tanításra, Kiválasztás, szelekció, stressz; Az iskolaérettség; Intelligenciakutatás. Elméletek, modellek és pedagógiai

jelentőségük; Nyitott tanulási folyamatok tervszerű játékok példáiban, szerepjátékokban; Gondolkodáspszichológia; Játék- és játékelméletek az iskoláskor előtti pedagógiában;

A szemináriumokra készített *referátumok* 10–20 gépelt oldal terjedelműek, és a szakkönyvtárakban irattárolóban vannak elhelyezve, hogy a csoporttársak már a szeminárium előtt tanulmányozhassák.

A tagozatra vonatkozó (alsó és felső tagozat) *tanítási gyakorlat* során a következő témákkal foglalkozhatnak:

Az iskolai-tanítási gyakorlatokat előkészítő és értékelő szeminárium; A tanítási órák elemzésének módszerei; A tanítási óra elemzése „Beszédelemzés” módszerrel; Bevezetés a tanítási gyakorlatba (elsőséveseknek jegyzőkönyvkészítés, kiselőadások stb.); Gyermekmegfigyelések és elemzések; Praktikus gyakorlatok a tanítási gyakorlathoz; A tanulás előkészítésének tanulásiélektani alapjai; Az oktatási folyamat gyakorlása; Mikrotanítási Tréningseminárium: a tanulásmotiváció növelése, a szociális magatartás javítása, az osztályban előforduló magatartászavarok leépítése; Tanítási modell tervezése; Beszédszövegek tartalmi elemzése. Kérdések gyűjtése, osztályozása, értékelése; Kreativitás, produktív gondolkodás és ítéloképesség fejlesztése az általános iskolai tanítási órán; Szakmai gyakorlatot kísérő előadás és szeminárium; A visszacsatolások; Az artikuláció a tanítási órán; Nonverbális pedagógiai kommunikációk; Iskolai tanítási gyakorlat; A pedagógiai gyakorlat alapproblémái; Pedagógiai ideálok és a tanítás hétköznapijai; Játékgyakorlatok; Játék és tanulás; A tanító szerepe és funkciója; A verbális tanulás; A tanító-szerep bírálata; A tanító didaktikai és oktatásmetodikai előkészítése; Szaktanítás az általános iskolában; A tanítók ítéletalkotásai. Ítélet, vagy előítélet; Az iskolai fegyelem; Megfigyelési módszerek a tanítási órán; Rituális kommunikáció az órán és a produktív gondolkodás; A tanítási óra, mint szociális interakciók folyamata; Az iskolai osztály, mint szociális rendszer; A tanulás környezetének elemzése; Az iskolai kudarcok, mint az iskolai szocializáció egyik problémája. Súlypont: a tanító magatartása.

A tanítási gyakorlaton (előkészítés, tanítási óra, elemzés) az osztálytanító is jelen van. Ily módon a didaktikai és a pszichológiai ismeretek tudatos alkalmazása a tervezésben, az órán és az elemzésnél mind a jelölt, mind tanítási gyakorlat csoportja számára állandó gyakorlást jelent. A tanítási gyakorlati csoport létszáma 3–10 fő.

A nálunk ismeretes „gyakorló általános iskola” Nyugat-Németországban nincs, ez a weimari iskola-rendszerrel együtt megszűnt. Bármely iskola bármely osztályába mehet látogatni a hallgató, ahová tanítási gyakorlatvezető tanára beosztja. Hospitálni rendszerint 1–1 fő megy, az video- vagy mozgó-film felvételt készít, és azt tekintik meg és elemzik az egyetemen. Így kevésbé zavarják az oktatást, és több idő jut az alapos elemzésre.

A félévi és a tanévvégi vizsgák

A tanulmányok egyik részét – mint említettük – az ún. „*alaptárgyak*” alkotják. Ezek közül a jelölt egyéni választás alapján vizsgázhat

- a) általános pedagógiából vagy iskolapedagógiából, ezen kívül
- b) pszichológiából vagy filozófiából vagy szociológiából vagy politikai tudományokból.

Ha a hallgató az általános pedagógiát választja vizsgatárgyul, akkor iskolapedagógiából gyakorlati jegyet kell hoznia, és fordítva.

A második tantárgycsoport esetében ugyanez a helyzet: az egyik tantárgyból kell a hallgatónak vizsgáznia, a többiből pedig szemináriumi osztályzatot köteles szerezni.

A tanulmányok másik része az ún. „*választott szaktárgyakat*” foglalja magában. A pedagógusjelölt két szakot választ magának, s az ennek megfelelő tantárgyból, valamint annak szakdidaktikájából vizsgáznia köteles.

Az alsó tagozatban tanítani kívánók a következő tantárgyak közül választhatnak: hittan, német, matematika, honismeret.

A felső tagozatos oktatásra készülők választási lehetőségei a következők: hittan, német, matematika, történelem, földrajz, biológia, fizika, kémia, angol, zene, művészet, gyakorlati foglalkozás, textilmunkák, háztartási munkák, testnevelés, gazdaságtan és munkaismeret, háztartástan.

E 17 tantárgy közötti választás azonban azzal a megkötéssel történik, hogy a zene, művészet, gyakorlati foglalkozás, textilmunkák, háztartási munkák, testnevelés, gazdaságtan és háztartástan tantárgyak közül csak egyet vehet a hallgató, második szaktárgyát a többi közül kell választania.

Tanulmányaik végén – az államvizsgára bocsátás előtt – a jelöltek *szakdolgozatot* nyújtanak be, ezek témái hasonlóak a mi Tanítóképző Főiskoláinkon választható témákhoz. Mindegyikhez mintegy 500 oldalnyi szakirodalom áttanulmányozását írták elő.

Az államvizsgák

Az első (elméleti) államvizsga zárja le a jelöltek egyetemi vagy főiskolai tanulmányait.

Az Államvizsga Bizottság legalább három főből áll: két kérdező tanárból és az elnökből. A kérdező tanárok egyike *pszichológus*, ő a pszichológia különböző szakterületeiről teszi fel kérdéseit (általános lélektan, fejlődéslélektan, szociálpszichológia, pedagógiai pszichológia, interakció-analízis, terápia stb.); míg a *pedagógus* a pedagógia szakterületeiből vizsgáztat (neveléstörténet, didaktika, közoktatáspolitikai stb.).

Az első (elméleti) államvizsga sikeres letétele után a növendék „*tanítógyakornok*”-szerű kinevezést kap, a tanítói besorolás bérezésének 80%-ával. Kinevezése során tanulmányait folytatnia kell a tanítási gyakorlati képzést irányító intézmény, a „Referentariát” felügyelete alatt. Kb. heti 10–22 órában tanítania kell, konzultáló tanár („Mentor”) felügyelete mellett (aki minden óráján jelen van), hetenként egy meghatározott napon előadásokat kell hallgatnia, gyakorlatokon és szemináriumokon kell részt vennie, ahol általában főfoglalkozású (vagy részfoglalkozásban tanító) személyzet – pszichológus, pedagógus, tanító – foglalkozik velük, rendszeresen video-felvételek segítségével a mikrotanítás, valamint annak továbbfejlesztett változataival készítik fel őket ismereteik tudatos alkalmazására. Ez a második lépcsőbeli képzés, a „Referentarieit” tagállamunként különböző időtartamú: 18–24 hónapig tart.

Eközben el kell készítenie *második szakdolgozatát*, amelynek témája kizárólag a tanítási gyakorlat valamely részterületére vonatkozhat. A Berlieni Pedagógiai Központ témajegyzékéből jegyeztem ki az alábbi, elkészített és elfogadott szakdolgozattípusokat:

7746/XII. „Tanítványaim magatartászavarai a 4. osztályban. Válogatott esetelemzések, az okok feltárása, hatása az oktatásra és megoldási kísérlete.”

7719/XX. „Egy magatartásmódosítás-program eredményei tanuláseméleti megalapozással egy 1. osztályban.”

7714/XX. „A hossz mérték bevezetése: tervezés, kivitelezés és egy oktatási egység elemzése a 2. osztályban.”

7626/III. „A peremgyerek. Szociális konfliktus megoldási kísérlete bábmódszerrel. Tervezés, kivitelezés és egy oktatási egység elemzése 2. osztályban.”

7558/XIV. „A konfliktusmegoldási stratégiák didaktikai-módszertani lehetőségei rongybabák alkalmazásával tanítási órán a 3. osztályban. Tervezés, kivitelezés és egy oktatási egység elemzése.”

7572/XX. „A mese az anyanyelvi oktatásban a 4. osztályban. Tervezés, megvalósítás és egy oktatási egység elemzése.”

7536/III. „A didaktikai szakismeretek megvalósítása a 3. osztályban „A kerékpár forgása” című anyag rész során.”

7548/II. „A rajzolás nyelve – a tantárgyat átfogó oktatási egységben a rajz és vázolás kommunikatív funkciója, tervezése és kivitelezése a 4. osztályban.”

8052/VI. „Interakciós játékok az én 1. osztályomban. Játékkísérlet tervezése, kivitelezése és elemzése.”

8080/XI. „Bevezetés a szerepjátékba a 4. osztályban, egyes példák bemutatása”.

8074/VIII. „Kisebbségi sportjátékok alkalmazásának lehetőségei és határai órakezdéskor és órabefejezéskor a testnevelés oktatásában.”

Sikeres, elfogadott második szakdolgozat után kerülhet sor a *második (gyakorlati) államvizsgára*. Ez két óra vizsgatanításból, majd az ezt követő hosszantartó elemzésből és vizsgából áll.

A második államvizsga után még 1–2 évig „*Studien Assessor*” beosztásban dolgoznak, majd ez után jutnak az ún. „*akadémikus besorolásba*”, amely megegyezik az orvosok, jogászok, mérnökök stb. besorolásával. Így képzési idejük is, de bérük is teljesen azonos.

Az NSzK-ban kiépítették az *iskolapszichológus*-hálózatot. Céljük, hogy minden iskola rendelkezze pszichológussal; amíg ezt el nem érik, addig iskolakörzeteket szerveznek. Az iskolapszichológusok képzése tulajdonképpen a pszichológus szak és a tanító szak árosítását jelenti. Az iskolapszichológusoknak az iskolákban javaslattevő joguk van. Munkájukban azonban csak kisebb részt teszi az egyes esetekkel, az egyes tanulókkal való foglalkozás, főfeladatuk inkább az „Institutionen Beratung”-on belül a *pedagógusok továbbképzése*. Bemutató órákat tartanak, elemzést vezetnek, óratervet elemeznek, szükséghelyzetekben döntési stratégiákat értelmeznek. A tanár hibájából ugyanis a gyermek neurotikussá válhat, ezért összpontosítják az iskolapszichológusok tevékenységüket a pedagógusok állandó és folyamatos továbbképzésére. A helytelen tanári magatartás és viselkedés neurotizálja a gyermeket és nem fordítva, ezért harcolnak az „öszönös” megoldások ellen, és tudatosan tevékenykednek a képzett, de az állandó önfejlesztést is vállaló pedagógusok továbbképzésében.

Lehrerassistent: az okleveles pedagógusok mellett dolgozó, nem önálló feladatokkal megbízott segéde. Felvételéhez nem szükséges érettségi, főiskolai képzési idejük 1,5–2 év. Feladatuk például a tanulmányi kirándulásokon való felügyelet, az audio-vizuális eszközök előkészítése, kezelése, a tanítási órák felügyelet segítése, dolgozatjavítás stb. Bizonyos alapvető pedagógiai és pszichológiai ismereteket is elsajátítanak.

Beratungslehrer (szaktanácsadó tanár) képzésével is több helyen foglalkoznak, a képzési idő 3 év. A gyerekek nevelésével és tanulmányaival kapcsolatban felmerülő problémák esetén a szülőkkel és a gyerekekkel foglalkoznak. Játék-terápiát is kapnak. Nevelési tanácsadóknak alkalmazzák őket, valamint iskolákban, csökkentett tanítási kötelezettség: heti 12 óra mellett tanácsadással foglalkoznak.

A tanítóképzéssel kapcsolatos speciális intézmények

Studienberatung: minden felsőoktatási intézményben működő, a hallgatók rendelkezésére álló tanácsadó szakrendelés, pszichológusok és szakorvosok adnak különböző problémák (felejtés, gyakorlás, motivációhiány, tanulási módszerek, életvitel problémák stb.) esetén szaktanácsot. A tanév elején ennek helyét és idejét kihirdetik, a főiskolai és egyetemi szemeszterkiadványokban szerepel a fogadóóra, a hely stb. Ugyanolyan természetesen veszik igénybe, mint nálunk pl. az iskola fogászatot.

Fortbildungsveranstaltung, Fernstudium für Lehrer: TV-adásokkal pedagógustovábbképzés is folyik, s a szemináriumok, oktatócsomagok, tanítási gyakorlatok terén sok segítséget nyújt a tanítóknak. Az írásban beküldött beszámolók, illetőleg munkalapok alapján igazolást is adnak az anyag elsajátításáról és a tanfolyam elvégzéséről. Gyakran önkéntes a részvétel, de számos előléptetési feltételként jelölik meg az igazolás megszerzését.

Institut für Unterrichtsmitschau und Didaktische Forschung der Universität München: A müncheni egyetemhez tartozó, 20 fős függetlenített munkakörben dolgozó kutatógárda az egyetemi oktatószeméllyel együttműködve a tanítási óra mikroelemzéséhez dolgozott ki többféle segédanyagot, oktatófilmeket, videofelvételeket, oktatócsomagokat, feladatlapokat. Kimondottan a tanítási gyakorlati képzésre, illetőleg a végzett pedagógusok továbbképzése a céljuk. Többek között 150 filmet készítettek, mindhez részletes ismertetőfüzet tartozik. Ebből néhány téma: a tanári visszacsatolások, órakezdések, órabefejezések, nyitott és zárt kérdések stb. Minden filmjük kölcsönözhető vagy megvásárolható.

Schmidt Ibolya